

U heb ik lief

De eeuw van Gerard Reve

© 2024 Uitgeverij Nobelman, Groningen

Het copyright op alle teksten berust bij de afzonderlijke auteurs.

Foto graf op de Nieuwe Begraafplaats in Machelen-aan-de-Leie (Zulte):

Suhaila Sahmarani

Omslagontwerp: Sven Schriever

Met dank aan de auteurs, aan Teigetje & Woelrat en aan Anton Brand
en Klazien Veenstra voor de eindredactie.

ISBN: 978-90-834201-2-7

NUR 323

*Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van
druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelij-
ke toestemming van de uitgever.*

www.nobelman.nl

U heb ik lief

De eeuw van Gerard Reve

Samenstelling Æde de Jong

Inhoud

Voorwoord

Æde de Jong 13

Lieve Bernard, 1938-1991

Anton Brand 15

Een Circusjongen.

Het gefantaseerde leven van Gerard Reve

Gerrit Brand 29

Er komt weer geen normaal mens in voor.

Of toch?

Frank van Dijl 39

Oorlog in De Avonden.

Een ogenschijnlijk blinde vlek

Paul Gellings 51

Troostrijke gekte.

Over de brievenboeken van Gerard Reve

Vincent Hunink 65

Er daalt iets neer dat veel lijkt op geluk.

Reve's Greonterpse jaren 1964-1971

Æde de Jong 77

‘Mogen we nog een klassieker?’

Marie-José Klaver 93

De mislukte aankoop van Het Geheime Landgoed

Marina Kuipers 105

Fluweel of corduroy

Nop Maas 117

Een brief over de taal der liefde	
<i>Huib Mous</i>	131
Reve's eigen bevrijdingstheologie	
<i>Jos Palm</i>	143
Ondanks alles bevriend.	
<i>Naar aanleiding van een onbekend brieffragment van Gerard Reve</i>	
<i>Arjan Peters</i>	153
Het zorgeloze kunstenaarsvolkje	
<i>Jean Pierre Rawie</i>	161
Thuisdevotie voor arbeiders verklaard	
<i>Mathijs Sanders</i>	165
De geboorte van het revisme	
<i>Peter Smeets</i>	179
Vlooienvanger van de mandril.	
<i>Gerard Reve en de waarheid over Katyn</i>	
<i>Doeke Sijens</i>	191
De radio	
<i>Erwin de Vries</i>	203
Aardig deden ze niet tegen elkaar.	
<i>De intelligente polemieek over ironie tussen Gerard Reve en Harry Mulisch</i>	
<i>Jeroen Vullings</i>	207
Van de mot, de mus en de albatros.	
<i>Vliegen met Reve</i>	
<i>Piet van Winden</i>	215
Over de auteurs	229

Troostrijke gekte

Over de brievenboeken van Gerard Reve

Begin 2022 verscheen weer eens een brievenboek van Gerard Reve.¹ Het was lang geleden dat dit gebeurde. Bij leven en welzijn van de Volksschrijver zag een flinke reeks boeken met Reve-brieven het licht, maar na zijn overlijden in 2006 werd het stil. Nog niet meteen, want de eerste jaren leverden nog twee dikke bundels en een semi-bibliografisch werkje² op. En natuurlijk was er de prachtige, driedelige biografie van Nop Maas in de jaren 2009 tot 2012, waarin, onder meer, kwistig geciteerd werd uit allerlei tot dan toe onbekende brieven.³ Dat smaakte beslist naar meer, maar er kwamen na de biografie geen nieuwe Reve-brieven meer in druk. Want er is helaas een belemmerende factor: de erven (lees: Joop Schafthuizen) weigeren alle medewerking.

Medio 2021 wist Jef Rademakers blijkbaar toch een goede ingang te vinden bij Schafthuizen. Hij kreeg toestemming voor *Zeet Fijne Boy*, een boek met twintig Reve-brieven uit de jaren 1986–1997. Ze stammen uit de tijd dat hij als tv-producent nauw met Reve samenwerkte, onder meer voor een documentaireserie over bedevaartplaatsen gewijd aan Maria. Zoals in veel Reve-brieven gaat het in eerste instantie over alledaagse zaken, in dit geval details over de te maken

1 Gerard Reve, *Zeet Fijne Boy. Brieven aan Jef R.* (1986–1997), B&L, Gent, 2022.

2 Gerard Reve, *Het leven is een barre verschrikking. Brieven van Gerard Reve aan Edith Visser (1988–1991)*, Statenhofpers, 's-Gravenhage, 2009.

3 Nop Maas, Gerard Reve, *Kroniek van een schuldig leven*, 1. *De vroege jaren (1923–1962)*, Amsterdam, 2009; 2. *De 'rampjaren' (1962–1975)*, Amsterdam, 2010; 3. *De late jaren (1975–2006)*, Amsterdam, 2012, alle: Uitgeverij G.A. van Oorschot. Voor een overzicht van de gepubliceerde Reve-brieven, zie: Vincent Hunink, *Index Revianus, een chronologische index op de in boekvorm verschenen brieven van Gerard Reve*, Nijmegen, 1989 (laatste editie: zevende, digitale versie, Nijmegen, 2024, <http://reve.vincenthunink.nl/>).

programma's of de reizen die daarvoor moeten worden ondernomen. Maar daarnaast en tussendoor trakteert Reve zijn correspondent ook op bespiegelingen over godsdienst en maatschappij, het geheel gelardeerd met flauwe grappen en clichés en hier en daar een uitdagende opmerking.

De recensies waren terughoudend. Weer een brievenboek van Reve? Ja, fijn voor de liefhebbers, maar echt iets nieuws biedt *Zeer Fijne Boy* niet en veel is het evenmin. De twintig brieven leveren samen een magere veertig pagina's tekst op. De rest van het boekje (112 bladzijden) wordt gevuld met teksten van Rademakers en anderen, die daarin vooral de loftrompet over Reve steken.

Als critici al eens serieus op de nieuwe brieven ingingen was het om afstand te nemen van Reve's reactionaire praatjes. Zo citeert Arie Storm in zijn recensie in de NRC een vraag over 'de leider van het Vlaams blok', van wie Reve opmerkt dat hij 'een heel jong, knap en altijd monter en hoffelijk persoon (is), op de verrekijk. Lief voor zijn moeder, en katholiek.' Niets nieuws voor revianen, zou je zeggen, maar Storm tekent aan: 'Eigenlijk is hij daar niet superleuk.' Ook Coen Peppelenbos spreekt in zijn recensie op Tzum, naar aanleiding van een grap van Reve over gastarbeiders, over 'humor die een beetje over de houdbaarheidsdatum heen is'.⁴

Het tekent de nieuwe gevoeligheid die rondom Reve's werk aan het ontstaan is. Als lezers van nu iets over Reve zeggen, is het veelal met afkeer voor alles wat zweemt naar racisme en andere discriminatie.⁵ Op sombere momenten

4 Arie Storm, 'Waarom Reve nog steeds grappig is maar soms ook niet', in: NRC, 10 februari 2022; Coen Peppelenbos, recensie van *Zeer Fijne Boy*, op: Tzum, 2022 (www.tzum.info/2022/02/recensie-gerard-reve-zeer-fijne-boy).

5 Zie bijvoorbeeld: Frank van Dijl, 'Gerard Reve 100 jaar – feest met een bruin randje', op: Tzum 2023 (www.tzum.info/2023/12/opinie-gerard-reve-100-jaar-feest-met-een-bruin-randje/).

denk ik weleens dat veel van zijn werk vandaag de dag niet meer uitgegeven zou kunnen worden zonder groot tumult en juridische complicaties. Neem de fantasieën over donker gekleurde krantenbezorgers of zwarte jonge soldaten van de paus in *Bezorgde Ouders* (1988) of de verhalen over seks van ‘vrachtwagenchauffeur Gerard’ met jonge meisjes in *Een Circusjongen* (1975). Zou een Nederlandse schrijver daar anno 2024 mee komen, dan was het huis te klein.

Terugblik

Maar beschouwingen over de politiek en maatschappelijk incorrecte kanten van Reve’s werk laat ik graag aan anderen. Liever wil ik een terugblik geven op de brievenboeken. Want als lezer vind ik die brievenboeken ook na vele jaren een bron van leesplezier: bij opkomende treurnis is het lezen van een paar Reve-brieven een beproefd recept, daar knapt een mens van op. Nog steeds.

Eerst maar wat gegevens. Sinds 1974 zijn er van Reve twintig reguliere boeken met brieven gepubliceerd,⁶ van *Het Lieve Leven* (1974) tot het eerder genoemde *Zeer Fijne Boy* (2022). Daarnaast zijn er brieven opgenomen in negen boeken op naam van Reve met verspreid werk: de twee delen *Archief Reve* (1981-1982), *In Gesprek* (1983), *Album Gerard Reve* (1983), *Schoon Schip* (1984), *Roomse Heisa* (1985), *Een Eigen Huis* (herzien in 1990), *Zondagmorgen Zonder Zorgen* (1993) en het zesde en tevens laatste deel van het *Verzameld werk* (2001). Los hiervan zijn nog verschillende bibliofiele uitgaven van brieven verschenen, zoals de brieven aan de Vlaamse dichter Jotie T’Hooft (1985) en zijn er her en der wat Reve-brieven

⁶ Een kort overzicht van de brievenboeken is te vinden in de *Index Revianus*. De beroemde ‘reisbrieven’ in *Op Wég Naar Het Einde* en *Nader tot U* blijven in dit artikel buiten beschouwing.

te vinden in boeken van anderen. Bij elkaar bestrijkt het gepubliceerde en voor gewone lezers toegankelijke materiaal een kleine tweeduizend brieven.

Het begint allemaal wel enigszins ingewikkeld.⁷ In zijn beroemde *Op Weg Naar Het Einde* (1963) en *Nader tot U* (1966) had Reve de vorm van de 'reisbrief' ontdekt om zijn schrijftalent de vrije loop te laten. Formeel zijn deze brieven soms gericht aan 'de lezers van Tirade', maar het gaat hier duidelijk om een sterk gestileerde, literaire briefvorm.

Het succes van deze reisbrieven heeft Reve op het idee gebracht ook uit zijn gewone correspondentie te publiceren. Voor het eerst deed hij dat in zijn roman *De Taal Der Liefde* (1972). Deze bevatte in het midden ruim honderd pagina's met 'Brieven Aan Een Kunstbroeder' (te weten Simon Carmiggelt). De brieven waren nauwelijks verbonden met de rest, maar hun originele en persoonlijke toon en stijl zorgden ervoor dat de reacties overwegend positief waren.

Reve schrijft aan Carmiggelt vooral over drank en dood, depressies en schrijfangst, voor beiden bekende problemen. Deze brieven aan Simon Carmiggelt hebben lange tijd deel uitgemaakt van *De Taal Der Liefde*, maar zijn in 1982 opgenomen in de bundel *Brieven aan Simon C.*

Korte tijd later kwam Reve met een boek dat volledig uit brieven bestaat: *Het Lieve Leven* (1974). Het bevat voor ongeveer de helft brieven aan, wederom, Carmiggelt en diens vrouw, en verder brieven aan Frans Pannekoek en de schrijver Ab Visser. De bundel was geen groot succes. Hoewel er ook enthousiasme was over de brieven aan Pannekoek en Visser, werd er al geklaagd dat Reve 'in herhaling viel'. Als

⁷ In de nu volgende paragraaf heb ik gebruikgemaakt van een artikel dat ik lang geleden elders schreef: 'De brievenboeken van Gerard Reve', in: *Streven* 60 (1993), p. 420-428.

geheel is de bundel nooit herdrukt. De brieven aan Carmiggelt werden, evenals die uit *De Taal Der Liefde*, opgenomen in *Brieven aan Simon C.*, die aan Pannekoek werden later apart uitgegeven als *Brieven aan Frans P.* Alleen de zeven brieven aan Ab Visser zijn niet herdrukt. Jammer, want Reve schrijft hierin mooie dingen over het schrijven en vooral over het kiezen van pakkende titels.

Kort daarna volgden het kloeke *Ik Had Hem Lief* (1975) en het bescheiden *Brieven aan kandidaat katholiek A.* (1976). Beide zijn vrij onbekend gebleven. *Ik Had Hem Lief* mislukte zelfs en Reve liet zich al snel negatief uit over het werk, wat hem overigens niet belet heeft het nog in 1992 te laten herdrukken. *Brieven aan kandidaat katholiek A.* is een marginale uitgave gebleven, die nooit is herdrukt. In beide boeken gaat het om liefdesvrienden. De brieven aan 'Ernest de R.' in *Ik Had Hem Lief* zijn nogal overspannen en gaan uitvoerig in op de problematische relatie met deze liefdesvriend. Tussendoor schrijft Reve over de vorderingen die hij maakt met de bouw van zijn huis in Frankrijk.

Reeks

Daarna bleef het enkele jaren stil voor wat betreft de brievenboeken. Pas in 1980 verscheen het volgende deel, *Brieven aan Wimie* (1980), in een mooie uitgave bij Veen. De brieven van Reve aan zijn eerste levenspartner, uit de jaren 1959-1963, zijn werkelijk 'iets nieuws'. De gepassioneerde maar besliste toon, de krachtige stijl en vlagen van berusting en wanhoop, de inkijk die ze bieden in Reve's persoon: ze maken deze bundel tot iets bijzonders.

Reve probeert om via de brieven problemen uit te praten en zijn positie uiteen te zetten, maar wil ook gewoon veel nieuws overbrengen. De briefvorm is voor hem zichtbaar

het juiste werkkader. Overigens lopen veel van de briefwisselingen van Reve uit op een breuk. Dat was al zo in *Ik Had Hem Lief*, en is ook hier te zien, zij het dat de geleidelijke vervreemding hier authentiek en tragischer overkomt.

Brieven aan Wimie kreeg een positieve ontvangst. Het lijkt of ze een soort tweede golf van belangstelling teweegbrachten. Aansluitend verscheen een reeks brievenboeken. Allereerst bij Van Oorschoot *Brieven aan Josine M.* (1981; uitgebreide editie, 1994). In deze brievenbundel doet Reve allerlei ontboezemingen, vooral op het gebied van de liefde. Josine M. lijkt voor hem een soort moederfiguur, bij wie je altijd je hart kunt uitstorten zonder veel verplichtingen. Een opvallend thema in deze correspondentie is de astrologie, iets waar Josine M. zich veel mee bezighield.

Bij Uitgeverij Veen verschenen in hoog tempo: *Brieven aan Bernard S.* (1981), *Brieven aan Simon C.* (1982), *Brieven aan Wim B.* (1983) en *Brieven aan Frans P.* (1984). De vier collecties geven allemaal een beeld van een bepaald soort vriendschap. Bernard S. is vooral een 'seksslaaf', terwijl de vriendschap met bioloog Wim B. niet erotisch van aard is; Simon C. en Frans P. zijn in de eerste plaats collega-kunstenaars, de eerste als schrijver. Het ligt voor de hand dat dit tot vier heel verschillende soorten brieven leidt: van geil tot diepzinnig, van somber tot vrolijk.

De brieven aan Carmiggelt zijn in deze groep het veelzijdigst. Het grootste deel van de bundel bestaat uit de eerder gepubliceerde brieven. Daaraan zijn tientallen nieuwe brieven toegevoegd, die het beeld verder aanvullen: hierin komt vooral de rabaat rechtse Reve naar voren. Bijna onvermijdelijk leidt dit tot een breuk tussen Reve en Carmiggelt. *Brieven aan Frans P.* eindigt zelfs met een expliciete opzegging van de vriendschap.

De Veen-reeks kreeg een voorlopige afronding met *Brieven aan geschoolde arbeiders* (1985). In deze gevarieerde bundel staan meer dan honderdvijftig brieven aan zestien geadresseerden, waaronder van alles wat: liefdesvrienden, kennissen en geleerden. Nieuwe perspectieven komen er onder meer in de brieven aan prof. Grossouw, met wie Reve uitgebreid correspondeert over diens Bijbelvertaling.

In de weer bij Van Oorschot uitgegeven *Brieven aan Ludo P.* (1986) vervult Reve de rol van afhankelijk maar toch trots kunstenaar. In de brieven aan zijn 'Beschermer Q.' stelt hij zich soms flink en agressief op, maar meestal vraagt hij om financiële of andere hulp.

Vanaf de jaren negentig

Na 1990 pakt Uitgeverij Veen de draad weer op met *Brieven aan mijn lijfarts* (1991). Deze brieven voegen een facet toe aan het beeld van Reve. Hij vraagt hierin zijn dokter om hulp en raad over allerhande kwaaltjes, maar dient hem op zijn beurt ook van zielkundig advies. En vooral gaat het over pillen en poedertjes en andere middelen waarvoor de dokter recepten moet uitschrijven. Behalve een stevig drinker blijkt Reve ook een ferme slikker te zijn geweest.

In *Brieven van een aardappeleter* (1993) valt de afwijkende titel op: voor het eerst zijn het niet meer brieven aan geadresseerden, maar brieven van de auteur. De vorige brievenboeken hadden ook uitsluitend brieven van Reve bevat, maar hier lijkt het bijna programmatisch. Het gaat alleen nog om Reve, en wie de geadresseerde precies is doet er weinig toe.

De bundel bevat brieven aan een groot aantal verschillende personen en instanties. In *Brieven aan geschoolde arbeiders*

waren de brieven nog per correspondent gerangschikt, hier is de volgorde chronologisch. In dit nogal egocentrische geheel ligt het accent vooral op het literaire leven. Zo zijn er brieven aan verschillende uitgevers maar ook aan Reve-deskundigen zoals Nop Maas. Beleefde brieven over honoraria voor interviews, lompe scheldstukken en dan soms weer verrassend aardige brieven aan lezeressen die tobben over God en de wereld.

Misschien ter compensatie hiervan poseert Reve nu in titel en voorwoord als de volksjongen die eenvoudig, degelijk voedsel eet. Maar de aardappeleter verwijst natuurlijk ook naar Vincent van Gogh, zoals Reve voor de minder bedeeden nog eens duidelijk uitlegt. Geheel in reviaanse stijl is de titel dus tegelijkertijd ironisch en ernstig.

Drie latere brievenboeken zijn weer gericht aan één correspondent. *Brieven aan Matroos Vosch* (1997) levert nogal eens pijnlijke lectuur op. De vaak intieme brieven tonen een gecompliceerde levensrelatie, waarin een voorkeur voor jonge jongens opvallend vaak voorkomt, een aspect dat bij verschijning van het boek nog niet leidde tot veel publiek gemor of protest. En anders dan in andere boeken is er voor relativerende humor weinig plaats.

Meer te lachen valt er in het kleine maar fijne *Brieven aan Bram P.* (2003), waarin Reve de toenmalige Rotterdamse burgemeester vergast op fraaie anekdotes en bizarre verzoeken.

In 2007 volgde, ten slotte, *Moedig Voorwaarts*. In de lijvige bundel brieven aan uitgever Bert de Groot en zijn vrouw Netty combineert Reve kwesties over zijn boeken met persoonlijke uitweidingen over mens en maatschappij. Het

is soms een beetje zoeken tussen de zakelijke details, maar als Reve op dreef komt levert het weer prachtige vergezichten op.

Een drietal boeken neemt een speciale plaats in doordat ze echte correspondenties laten zien. Dus niet het eenrichtingsverkeer uit de eerdere boeken, maar brieven over en weer. Als voorloper kan gelden: *Met niks begonnen* (1997), dat brieven bevat van en aan Willem Nijholt. Het is een aardig boekje waarin Reve de bekende acteur afwisselend treitert en verleidt. De uitgebreide antwoorden van Nijholt komen vaak een beetje truttig over.

Twee monumentale boeken zijn alleen al literair-historisch interessant. *Verscheur deze brief! Ik vertel veel te veel* (2008) bevat de correspondentie van Willem Frederik Hermans en Reve van 1948 tot 1987, met vooral boeiend materiaal uit de jaren vijftig. Beide brievers lijken als auteurs duidelijk tegen elkaar opgewassen. De lezer ziet hun aanvankelijk sterke vriendschap onherroepelijk verwateren: alweer een correspondentie die verzandt. Opmerkelijk is dat het boek op naam staat van Hermans en Reve. In die volgorde. In eerdere brievenboeken van Reve was dit steeds anders.

Fascinerend is ook de lange *Briefwisseling 1951-1987* (2005) met uitgever Geert van Oorschoot, een boek dat zowat dezelfde tijd bestrijkt. De band met Van Oorschoot is jarenlang duidelijk inniger en directer dan met Hermans, wat blijkt uit veel persoonlijke ontboezemingen over en weer. Maar zelfs dit langdurige contact loopt af. Het eindigde zelfs met een proces over heruitgaven: schrijnend is een foto met Reve en Van Oorschoot als tegenstanders voor de rechtbank.

In Reve's rijke brievenboeken is dus, al met al, meer dan genoeg te beleven. Elke bundel biedt weer een andere concrete ingang tot Reve's leven en denken en verrijkt

zo het beeld. Misschien is het maar goed dat er nooit een *Verzamelde brieven* op strikt chronologische volgorde tot stand is gekomen. Bij alle verschillen per boek vormen de Reve-brieven ook een samenhangend geheel, waarin voor de liefhebber veel vertrouwds voorkomt.

Voor al door de combinatie van alledaags nieuws en dieper gravende ideeën blijven de brieven boeiend. Voor Reve lijkt er geen hiërarchie te bestaan tussen hoog en laag, verheven en plat. Niet in inhoud en zeker ook niet in stijl: alles mag erin, alles doet mee. De voortdurende wisseling tussen al die lagen en stijlen maakt het lezen tot een avontuur en zorgt vaak voor een bevrijdende lach.

De teksten zelf lijken ook letterlijk bevrijd: de auteur is er verlost van eigen en andermans literaire eisen over structuur en symboliek, hij kan gewoon, vrijwel ongeordend, alles de revue laten passeren wat hij wil. Een brief vergt geen plot, geen vertelling, geen spannende opbouw, je kunt gewoon maar raak oudehoeren. Het soort geoudehoer waarop, we weten het, Gods zegen rust. En onder alle clownerie herken je als lezer, soms al tijdens het lachen, Reve's diep ironische levensgevoel. Het is een gekte die troostrijk werkt. In Reve's romans vind ik die vooral in het latere werk, zoals *Bezorgde Ouders* (1988) en het malle *Het Boek Van Violet En Dood* (1996). Ook daar weinig structuur en veel oeverloos gepraat, in Reve's onnavolgbare combinatie van laag en hoog, spot en ernst. Maar het echte hoogtepunt in zijn oeuvre blijven toch de brieven.

Wensen

Intussen blijft er nog wel wat te wensen over. Want voor de lezer is dat hoogtepunt van Reve's oeuvre nog niet af. Verre daarvan zelfs. Een beetje bladeren in de biografie van Maas volstaat om te zien wat we allemaal nog níét te lezen hebben gekregen. De gepubliceerde boeken blijken nog maar een deel van wat er allemaal in de archieven ligt te wachten. In de biografie voelt het voor mij soms alsof ik rondkijk in een buitenlandse catalogus van, laat ik zeggen, mooie muziekopnamen: je ziet de items, hoort een voorproefje ervan, maar de items zelf blijven onbereikbaar.

Zo houden we in ieder geval wat over om naar te blijven uitzien. Als ik trouwens nog een voorkeur mag uitspreken, noem ik graag de brieven aan Teigetje en Woelrat, aan Hanny Michaelis en aan Johan Polak. En misschien is er een mooie bundel te maken met *Brieven aan het koningshuis*. Als die paar verzamelingen met voorrang in druk kunnen komen: heel graag.

Vincent Hunink

(2019) en essays over het werk van Gerard Reve (*De Avonden forever*, 2022, en zes deeltjes over zijn reisbrieven). Hij is redacteur van de literaire website Tzum en van de opiniekrant Argus.

Paul Gellings (1953) studeerde Franse Taal- en Letterkunde in Parijs, vertaalde poëzie van Rutger Kopland in het Frans en romans van Patrick Modiano in het Nederlands. Hij publiceerde tien romans, vijf dichtbundels en twee verzamelingen korte verhalen. Hij woont in het oosten van het land, waar hij zich volledig wijdt aan schrijven en vertalen.

Vincent Hunink (1962) is universitair docent Latijn aan de Radboud Universiteit Nijmegen (Radboud Institute for Culture and History, en departement Geschiedenis, Kunstgeschiedenis en Oudheid). Sinds 1990 is hij actief als vertaler van vooral prozateksten uit de Romeinse keizertijd. Daarnaast heeft hij ook gepubliceerd over Gerard Reve, onder meer de *Index Revianus* (1989). Zie: www.vincenthunink.nl

Æde de Jong (1993) studeerde af aan de masteropleiding Neerlandistiek aan de Rijksuniversiteit Groningen met een scriptie over ironie en autofictie in *Op Weg Naar Het Einde* en *Nader tot U*. Hij is werkzaam als tekstschrijver en redacteur en schreef (poëzie)recensies voor Tzum, *Mean-der*, *Poëziekrant*, *De Reactor* en *De Lage Landen*. In 2022 verscheen zijn artikel ‘Gloeierende zandstormen van haat’ in *Internationale Neerlandistiek*, over de functie van het absurdisme in de antipolitieke ideeënroman *Ik heb altijd gelijk* van W.F. Hermans.